

Ж.Б. Жансаитова

КІШІ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАР ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДИАГНОСТИКАСЫ

**ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҒАРЫ БІЛІМ, ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛАР МИНИСТРЛІГІ**

**ШЫРШЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК ПЕДАГОГИКА
УНИВЕРСИТЕТИ**

Ж.Б.Жансаитова

**КИШИ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАР
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДИАГНОСТИКАСЫ**

Ташкент
«Sarbon LLS»
2024

УДК 373;37.015.3

КБК 74.10;74.3

Ж 25

Ж.Б. Жансаитова. КИШИ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАР
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДИАГНОСТИКАСЫ. – Т.: "Sarbon LLS", 2024.
156 б.

Пікір білдірушілер:

Мамадалиев Камолидин - педагогика ғылымдарының докторы.

Караев Самариддин - педагогика ғылымдарының докторы.

Бүлоққұралымектепжасынадейінгібалаларменбастауыш (бастауыш сынып жасындағы) оқушыларға мектеп жасының ерекшеліктерін ескере отырып, жүйеленген және қолдануға ыңғайлы диагностикалық әдістер жиынтығы берілген. Оқу құралында ұсынылған әдістердің толық сипаттамасы берілген. Олардың көмегімен 5-11 жас аралығындағы балаларды зерттеп, салыстырмалы нәтижелерге қол жеткізуге болады.

Оқу құралы мектепке дейінгі тәрбие, мектепке дейінгі тәрбие психологиясы мен педагогикасы, дефектология, бастауыш білім беру, мектепке дейінгі және бастауыш білім берудегі дене шынықтыру және спорт, мектепке дейінгі және бастауыш білім берудегі шет тілі (ағылшын тілі), бастауыш сынып оқушыларына арналған. Мұғалімдер, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәрбиешілері, тәрбиешілердің көмекшілері және сынып жетекшілері. Оқу құралы мектеп жасына дейінгі және кіші мектеп жасындағы балалардың ата-аналарына да пайдалы болады.

УДК 373;37.015.3

КБК 74.10;74.3

(60110500-Бастауыш білім беру, 60111900-Мектепке дейінгі және бастауыш білім берудегі дене шынықтыру және спорт, 60112600-Мектепке дейінгі және бастауыш білім берудегі шет тілі (ағылшын тілі), 60110200-мектепке дейінгі тәрбие, 60110300-Мектепке дейінгі білім берудің психологиясы мен педагогикасы, 6110400-Дефектология саласындағы (іс-әрекет түрлері бойынша) студенттерге арналған оқу құралы).

CHIRCHIQ QILINMAYDUGU ASHULI
FAN VA INNOVATSIYA VAZIRLIGI
ISBN 978-9910-9398-5-3

AXBOROT-KUTUBXONA MARKAZI

Кіріспе

Баланың жеке басының дамуы, оның қазіргі уақытта Өзбекстанда жүзеге асырылып жатқан жалпы білім беруді модернизациялаудағы қабілеттері мен бейімділіктері, жалпы білім беретін мектептің бірінші сыныбына қадам басқан сәттен бастап оның шығармашылық әлеуетін жер бетіне шығару міндеттері анықталды. Сондықтан қазіргі бастауыш сынып мұғалімі кәмететке толмаған баланың жеке ерекшеліктерін білу негізінде оқытуды, дамытуды және тәрбиелеуді жүзеге асыруы, оқушының үнемі өзгеру процесін басқаруы және оның дамуының шыңына көтерілуін қамтамасыз етуі қажет, тұлғаны қалыптастыру мәселелерін ғылыми негізде шешетін ғылыми-педагогикалық ізденісті жүзеге асырады. Мемлекеттік жоғары білім стандартының талаптарына сүйене отырып, "бастауыш сынып мұғалімі" біліктілігіне сәйкес келетін кәсіби қызметтің типтік міндеттерінің қатарына мұғалімнің білім беру нәтижелерін бағалаудың заманауи құралдарын міндетті түрде қолдануы, ұйымдастыру нәтижелерді, білім мен тәрбиені бақылау, оқуға деген ынтаны қалыптастыру үшін балаларды тәрбиелеу мен дамытуда оқушыға бағытталған тәсілді шебер қолдану қажеттілігін сезіну қажет. Ғылыми-әдістемелік қызмет саласында қазіргі бастауыш сынып мұғалімі ғылыми-әдістемелік жұмыстарды орындауға міндетті; педагогикалық шеберлігін шыңдау мақсатында өзін-өзі талдау және өзін-өзі бағалауды жүзеге асыру. Педагогикалық диагностика көптеген жолдармен практикалық кәсіби-педагогикалық қызметте осы мәселелерді сәтті шешуге мүмкіндік береді.

Бастауыш сыныптардың тәжірибесін талдау көрсеткендей, іс жүзінде педагогикалық диагностика кәсіби-педагогикалық іс-әрекеттің міндетті құрамдас бөлігі ретінде әлі қабылданбаған, ал мұғалімдердің көпшілігі негізінен өздерінің түйсігі мен тәжірибесіне

сүйене отырып, оқу процесін ұйымдастырады. Бұл балалардың үстірт біліміне, педагогикалық қарым-қатынастың орташалығына, мұғалімдердің балаларды тәрбиелеуде, дамытуда және тәрбиелеуде қолданатын әдістерін стандарттауға әкеледі. Сондай-ақ, бастауыш сынып мұғалімдерінің оқу процесінде педагогикалық диагностиканы қолдануға деген көзқарасын зерттеу көрсеткендей, тәжірибелі бастауыш сынып мұғалімдері мектеп жасына дейінгі оқушылардың білім алуы мен меңгеруін бақылауды жеткілікті деп санайды..

Педагогикалық диагностика кез-келген оқу процесінде болады, мұғалім мен оқушының сабақтағы өзара әрекеттесуінен бастап білім беру жүйесін басқаруға дейін. Бүгінгі күні педагогикалық диагностика бірте-бірте мұғалімнің кәсіби қызметінің ажырамас бөлігіне айналып келе жатқаны анық және түсінікті болып қала береді, ал мектептерде бұл мүлдем қолданылмайды. Осыған байланысты университеттің бастауыш білім беру факультетінде білім мазмұнын жетілдіру мақсатында бастауыш білім берудің болашақ бағытында оқитын студенттерге осындай атаумен курс енгізілді.

Педагогикалық диагностика кәсіби пәндер аясында студенттердің диагностикалық құзіреттілігін қалыптастыруды қамтамасыз етуге арналған. Бәрімізге белгілі, құзыреттілік – бұл білім беру процесіне қатысушының білім алуға дайындығын алдын-ала анықтауға қойылатын талап (норма). Қазіргі уақытта мұғалімдер ең көп зерттейтін ұғымдар "мониторинг" және "диагностика" ұғымдары болып табылады, бірақ соңғылары мектеп психологының қызметімен көбірек байланысты. Қазіргі жаһандану дәуірінде эмоциялардың, мінездемелердің, психикалық процестердің және тұлғаның жай-күйін, негізінен мектепке дейінгі және жасөспірім кездерінде, электронды (кейде баспа қағазы) ресурстар арқылы зерттеудің көптеген әдістері бар. бастауыш сынып

оқушыларын зерттеу үшін диагностикалық әдістер жеткіліксіз екені анық.

Сондай-ақ, педагогикалық диагностиканың психологиялық диагностикадан айырмашылығы, мұғалімге оқу процесі мен оның құрамдас бөліктерінің сапасын жақсарту бойынша мәлімет алуға бағытталған деп болжайды. Педагогикалық диагностика педагогикалық іс-әрекетте оқушының жеке басын зерттеу және қалыптастыру құралы ретінде жүзеге асырылады. Демек, оның нәтижелері мұғалім-тәрбиеші мен сынып жетекшісін бір уақытта мектептегі тәрбие жұмысының тиімділігі оқушылардың жетілуіне қаншалықты ықпал ететіндігі тұрғысынан бағалайды. Сондықтан педагогикалық диагностиканы оқушының жеке басын зерттеу және қалыптастыру құралы ретінде қарастырған жөн.

Теориялық тәсілдерді зерттеу және педагогтардың іргелі еңбектерін талдау негізінде Б.П. Битинас, Н. К. Голубев, В. И. Загвязинский, О. Ю.Ефремов, А.И. Кочетова, В. Г. Максимова және басқалар диагностиканың маңызды негіздері мен принципті тәсілдерін анықтады.

Бірақ оқу процесін бақылау үшін тиісті диагностикалық бағдарламаларды, әдістер мен технологияларды қажет ететін мектеп оқушыларының даму процесін бақылау қажет.

Оқу іс-әрекеті бастауыш мектеп жасындағы балаларға тән. Ол оқушының танымдық процестерінің және оның бүкіл жеке саласының дамуындағы маңызды сапалық өзгерістерді анықтайды. Осы әдістемелік жүйені қолдану негізінде балалардың мектепте оқуға дайындығын, бастауыш сыныптарда оқыту процесінде олардың дамуын бағалауға болады. Бұл әдістер баланың бейімділігі мен қызығушылықтарын, оқушылардың оқу іс-әрекетінің негізгі мотивтерін, олардың мектепке және әртүрлі пәндерге қатынасын анықтауға мүмкіндік береді.

Мұнда ұсынылған диагностикалық әдістер жүйесі

бастауыш мектеп жасындағы мектеп оқушыларының оқу және оқу-танымдық қабілеттерінің деңгейін біртұтас түрде анықтауға арналған. Оқыту туралы түсінікті Л.И.Айдаровтың еңбегінде ашып берілген және баланың оқуға дайындығы ретінде анықталған.

Осы кешен аясында диагностикалық тұрғыдан келесілерді бағалау қажет:

- бастауыш сыныпта (кіші жаста) мектеп оқушыларын психологиялық даярлау және баланы мектепке бейімдеу;
- шағын мектеп оқушыларының жетекші қызметі. Оқу іс-әрекетін қалыптастыру және оның жеке құрылымдарының компоненттерін қалыптастыру;
- мінез-құлықтың рухани мотивациясы, өмірлік құндылықтарға қатынасы, мектеп оқушыларын тәрбиелеу;
- танымдық процестер: зейін, есте сақтау, қиял, ойлау.

Диагностикалық әдістердің әрқайсысына арналған материалдар келесі ретпен берілген:

- диагностикалық әдістің атауы (әдіс; - осы әдісті қолдана отырып зерттеудің мақсаты;
- арнайы нұсқаулар;
- қажетті диагностикалық материалды көрсете отырып, зерттеу жүргізу технологиясы;
- нәтижелерді бағалау және түсіндіру.

Диагностикалық оқытудың нәтижелері мұғалімді оқушының жеке басының интеллектуалдық және рухани-адамгершілік дамуы бойынша одан әрі жұмысын жүргізуге бағыттайды.

Осы оқу қолданбаға енгізілген әдістерді қолданған кезде оқушының жеке басының күрделі және көп қырлы екенін есте ұстаған жөн. Оны әртүрлі әдістер, диагностикалық бағдарламалар мен зерттеу әдістері бір-бірінен оқшауланбай, бір-бірімен тығыз байланыста және өзара әрекеттесу жағдайында қолданылған жағдайда зерттеу қажет.

I тарау. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ДИАГНОСТИКАЛАУДА СУРЕТ САЛУ ЖӘНЕ ОЙЫН ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Жалпы ақпараттар

Бастауыш мектеп жасындағы мектеп оқушыларының, сондай-ақ мектеп жасына дейінгі балалардың диагностикасында сурет салу және ойын элементтерін қамтитын әдістер кеңінен қолданылады. Мұндай әдістер балаға ойын жағдайында таңдау жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, "мен қандай қасиетпен қуанамын (атасы, әжесі, әкесі, шешесі) және қандай жамандықтармен ренжітемін?" ойын-бұған мысал бола алады. Балаларға адамның бет-әлпетінің екі контуры (күлімсіреп, қабағын түйіп) және әртүрлі өмірлік оқиғаларды бейнелейтін баяндау суреттерінің жиынтығы ұсынылады: бала тостағанды сындырады, мысықты құйрығынан тартады, құрбысын ұрады, анасының сөмкесін көтереді, қолында гүл, әжесіне дәрі-дәрмек береді, аяқ киімін тазалайды, қоқыс шығарады, төсек жинайды. Бір сөзбен айтқанда ол қызыққанды болады. Егер анасы (атасы, әжесі, әкесі) бұл қимылды ұнататын болса, онда балаға күлімсіреген жүздің суретін көрсету керек, егер ол ұнамаса – қабағын түйген суретті көрсету қажет.

Сурет салу тесттерін қолдану зерттелетін адамның идеяларын, ұмтылыстарын, тәжірибелерін, сезімдерін жер бетіне шығару принципіне негізделген. Оқырман еріксіз, кейде саналы түрде оған деген көзқарасын осы немесе басқа объектіні салу арқылы білдіреді. Сурет-бұл суреттерде кодталған хабарламаның бір түрі. Тәрбиешінің, психологтың, мұғалімнің міндеті-баланың суретін ашу, оған не айтып жатқанын түсіну. Басқа проективті сынақтар сияқты, сурет салу әдістері де өте ақпараттылыққа ие: олар көп нәрсені ашуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оларды орындау оңай, аз уақытты алады, қарындаштар